

Theatercritici op het podium

Onder deze titel diende Pascal Gielen onlangs zijn licentiaatsverhandeling in aan de K.U.L. Als student Sociologie boog hij zich over het Vlaamse theaterlandschap. Bij zijn onderzoek naar de rol van de criticus liet hij zich leiden door het theoretisch kader van Pierre Bourdieu. Met het jongste theaterdecreet ontstaat er een parallellisme tussen het artistieke en het politieke veld, is één van zijn bevindingen.

Een andere kijk

Ondanks het kleine landschap wordt in Vlaanderen toch heel wat gedacht en geschreven over theater. Wanneer we ons even aan de zijlijn van dit gebeuren opstellen kunnen we enkele interessante evoluties vaststellen. Wanneer we bijvoorbeeld met de bril van de Franse cultuursocioloog Bourdieu naar het Vlaamse theatergebeuren gluren, levert dit nieuwe perspectieven op. Ons theaterlandschap krijgt dan de allures van een klein slagveld met allerlei kampen. De schrijftuur van de Vlaamse theatercriticus wordt een strategie in een strijd om de heersende smaak. Op die manier komen andere, sociale mechanismen bovendien die eveneens hun rol spelen binnen het theaterveld.

Bourdieu ziet een veld als een relatief autonome sociale ruimte die werkt volgens een eigen logica. Ook het Vlaamse theatercircuit kunnen we zien als een veld met een specifiek netwerk van relaties en posities (programmatoren, gezelschappen, critici,...) dat werkt volgens haar eigen regels. Dit veld van culturele productie wordt volgens Bourdieu afgebakend door twee polen: aan het ene uiteinde vinden we de commerciële massa-productie, aan het andere eind de beperkte productie voor een select groepje 'kenners'. Aan de ene kant hoopt men op commercieel succes (veel publiek, hoge winsten,...) en aan de andere kant op culturele erkenning van gezagvolle critici en academici.

Wanneer ik met deze bril door het Vlaamse theaterlandschap wandelde léek de kritiek rond drie gezelschappen interessant voor analyse. Het Mechels Miniatuurtheater (M.M.T.) bijvoorbeeld geniet groot commercieel succes, maar weinig culturele erkenning. Daartegenover staat een gezelschap als Stan, dat speelt in kleine zaaltjes voor een beperkt publiek, maar dat erg gewaardeerd wordt door de critici. Een interessante tussenpositie neemt de Blauwe Maandag Compagnie (B.M.Cie) in. Dit gezelschap bevindt zich op de gouden middenweg van én culturele erkenning én commercieel succes. Ik zal hier vooral aandacht hebben voor de schrijftuur rond het M.M.T. en de B.M. Cie.

Voor de analyse las ik een 400-tal recensies en essays die verschenen gedurende de theaterseizoenen 1991-1992 en 1992-1993. Daarnaast had ik een interview met verschillende theaterrecensenten, waaronder Wim Van Gansbeke, Edward Van Heer, Pieter T'Jonck, Tuur Devens, Ingrid Van Der Veecken, Alex Cop, Filip Decruynaere, Lutgarde Daniëls en Fred Six.

Vermeende subjectiviteit

Objectieve criteria maken al lang geen deel meer uit van de theaterkritiek. De criticus verdedigt tegenwoordig zijn individuele subjectieve smaak over theater, die hij in het beste geval van een grondige argumentatie voorziet. Na analyse van

zowel theaterrecensies als -essays blijkt dat deze vermeende subjectiviteit echter op een grote *common sense* berust. Zowel discoursanalyse als persoonlijke interviews wijzen in de richting van een dominante visie over wat 'goed' theater is en moet zijn. Noch de theaterrecensent, noch de essayist ontsnapt hieraan. Een bepaalde vorm van theater en een bepaalde schrijftuur hierrond worden als legitiem gezien.

Meer dan tien jaar lang namen verschillende Vlaamse theatercritici de strijd op voor een 'nieuw' theater. Wat we onder deze categorie moeten verstaan is moeilijk te duiden. Sommigen spreken over postmodern toneel, anderen hebben het over relativiteit. Het laatste concept blijkt ruim genoeg om de 'jonge' theatergeneratie aan te geven. We kunnen zowel qua dramaturgie, scenografie als acteer spel een soort relativisme t.a.v. gevestigde theaterconventies vaststellen. Belangrijk is echter dat deze manier van omgaan met theater bijna eensgezind verdedigd wordt, in tegenstelling tot het empathisch theaterrealisme. Hierdoor vallen verschillende theatergezelschappen uit de boot. De aandacht voor gezelschappen als M.M.T. en Ivonne Lex verslapt. Veel critici getuigen van een 'mijdingsgedrag' t.a.v. deze theatergroepen, wat zich kan uitbreiden tot de meer geïnstitutionaliseerde repertoiregezelschappen als de Koninklijke Vlaamse Schouwburg, De Koninklijke Nederlandse Scène en het Nederlands Toneel Gent. Maar ook in Etcetera moeten we terugbladeren tot 1986 om een artikel over het M.M.T. te vinden. Daarna wordt het gezelschap doodgezwegen. Hun werk wordt duidelijk onvoldoende relevant geacht. Etcetera ervaart dit soort theater niet als 'kunst'.

In de krant wordt er wel nog over het M.M.T. geschreven. Het gaat hier dan vaak om regionale correspondenten die naast het lokale theatergebeuren nog verslag moeten uitbrengen van de gemeenteraad of de aanleg van een plaatselijk zwembad. Meestal ontbreekt voor deze scribenten een brede vergelijkingsbasis, wat resulteert in een descriptieve aanpak. Men kan niet komen tot analyse en beperkt zich dan tot een beschrijving van het verhaal en de sfeer in de zaal. Dit leidt tot een ander discours met totaal verschillende beoordelingscriteria. De recensies over het M.M.T. refereren steeds naar dezelfde elementen. Men spreekt over 'succes', 'avondvullend', 'herkenbaarheid',... Dit